

Bél Mátyás (1684–1749)



Evangélikus lelkész, történet- és földrajztudós. A Zólyom megyei Ocsován született. Apja, Matej Bel, szlovák evangélikus mészáros, anyja veszprémi magyar iparos lánya volt. Az ifjabb Bél Mátyás tanulmányait Losoncon, Alsósztyregován, Besztercebányán kezdte, majd a pozsonyi evangélikus líceumban végezte. Magyar nyelvtudása tökéletesítése céljából nevelősködött Veszprémben, majd a pápai református főiskolán képezte magát tovább. 1704 és 1707 között a hallei egyetemen teológiát és orvostudományt, valamint nyelveket tanult. Baráti viszonyba került August Hermann Franckével, a pietizmus szellemi vezérével, s így lett maga is pietista. Közben tanított is Francke nevelőintézetében, sőt az fia nevelését is rábízta.

Tanulmányai befejeztével Bél Mátyás rövid időre német földön a bergeni iskola vezetője lett, majd 1708-ban hazatért Magyarországra. 1709-től 1713-ig Besztercebányán régi tanára, Pilarik János keze alatt tanított. Annak halála után ő lett a gimnázium rektora. Közben Heister tábornok 1708 végén bevonult Besztercebányára, és kis híján kivégeztette Bél Mátyást, mint Rákóczi-szimpatizánst. Bél Mátyás a német földön látott példák alapján átalakította a besztercebányai gimnáziumot. Munkájának és eredményeinek híre terjedt, ennek tudható be, hogy 1714-ben a híres pozsonyi evangélikus líceum meghívta igazgatójának. Ettől kezdve haláláig Pozsonyban élt. Háza kulturális központtá vált. Pozsonyban bevezette a pontos tantervet. A tanárok munkáját ellenőrizte, az oktatásról jegyzőkönyvet vezetett. Az általa oly fontosnak tartott földrajzi és történeti ismeretek mellett magas színvonalon folytatta a modern nyelvek oktatását is. 1710. január 8-án vette feleségül Hermann Zsuzsannát. Nyolc gyermekük született. 1719-ben megválasztották a pozsonyi evangélikus egyház első lelkészévé, s ezt a tiszteletet 30 esztendőn keresztül töltötte be. 1742-ben szélütés érte, majd 1749-ben nyugalomba vonult. Nyugdíját alig jó két hónapig élvezte. Egy újabb szélütés elvitte.



Korának kiemelkedő, sokoldalú tudósaként foglalkozott nyelvészettel, történelemmel, földrajzzal és mezőgazdasággal. Gazdag munkásságából csak a történelemmel és földrajzzal kapcsolatos műveit emeljük ki. Legfontosabb, máig ható tudományos jelentőségű munkája a Notitia Hungariae novae historico-geographica volt, melyből öt kötet jelent meg nyomtatásban 1735-1742 között, a többi kéziratban maradt fenn. A Notitia-ban megjelent szöveg többszörös szűrőn ment át: a megyeleírásokat az érintett vármegyék megkapták, és a pontatlanságokat kijavíthatták. Az általánosabb, történeti, államismereti, politikai fejezeteket pedig a helytartótanácsi cenzúra vizsgálta, gyakran belenyúlva főleg a vallást és a

jobbágyok életét érintő leírásokba.

Munkái:

- *Magyarország népének élete 1730 táján.* Szerkesztette: Wellmann Imre. Gondolat Kiadó, Budapest, 1984.
- *Hungáriából Magyarország felé.* Szerkesztette: Tarnai Andor. Szépirodalmi Kiadó, Budapest, 1984.
- *Buda visszavívásáról.* Szerkesztette: Déry Balázs. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1985.

- Szelestei N. László: *Bél Mátyás kéziratos hagyatékának katalógusa*. MTA Könyvtára, Budapest, 1984.
- Tóth Gergely: *Bél Mátyás kéziratai a pozsonyi evangélikus líceum könyvtárában (Katalógus)*. – *Catalogus manuscritorum Matthiae Bél, quae in bibliotheca Lycei Evangelici Posoniensis asservantur*. Nemzeti Téka. Gondolat Kiadó, Budapest, 2006.

Irodalom:

- Haán Lajos: *Bél Mátyás*. Budapest, 1879.
- Losonczi Zoltán: *Bél Mátyás tudomány- és neveléstörténeti jelentősége*. Mezőtúr, 1935.
- Sipos Istvánné: *Bél Mátyás pedagógiai reformtörekvései I-II*. *Magyar Pedagógia*, 1962. 1. sz. 82-103. I. és 1962. 2. sz. 207-234. I.
- Wellmann Imre: *Bél Mátyás (1684-1749)*. *Történelmi Szemle*, 1979. 2. sz. 381. I.
- Sipos Istvánné: *Bél Mátyás pedagógiai reformtörekvései*. *Pedagógiai Szemle*, 1984. 3. sz. 256-269. I.
- Zombori István: *Bél Mátyás: Hungariából Magyarországra felé*. *Irodalomtörténeti Közlemények*, 1985. 3. sz. 355-356. I.
- Varga Imre: *Szelestei N. László: Bél Mátyás kéziratos hagyatékának katalógusa*. Budapest, 1984. *A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának kiadása*. 299. I.+32 kép. *Irodalomtörténeti Közlemények*, 1986. 6. sz. 720-723. I.
- Wellmann Imre: *Szelestei N. László: Bél Mátyás kéziratos hagyatékának katalógusa*. *Irodalomtörténet*, 1987. 2. sz. 364-366. I.
- Varga Imre: *Szelestei N. László: Bél Mátyás kéziratos hagyatékának katalógusa*. *Helikon*, 1987. 4. sz. 507-509. I.
- Hopp Lajos: *Bél Mátyás Buda visszavívásáról*. *Helikon*, 1987. 4. sz. 506-507. I.
- Németh S. Katalin: *Szelestei N. László: Bél Mátyás kéziratos hagyatékának katalógusa*. *A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának kiadása*, Budapest, 1984. 299 I., XXXII mell. *Magyar Könyvszemle*, 1989. 1. sz. 101. I.
- Kápolnai Iván: *Bél Mátyás emlékezete*. *Valóság*, 1999. 10. sz. 23-32. I.
- Török Zsolt: *Bél Mátyás, Mikoviny Sámuel és a honismereti iskola*. OPKM, Budapest, 2003.
- Kincses Katalin Mária: *A tolerancia realitása. A Rákóczi-szabadságharc öröksége Bél Mátyás írásaiban*. *Hadtörténelmi Közlemények*, 2003. 3-4. sz. 833-846. I.
- Magyar Krisztina: *Bél Mátyás kéziratai a pozsonyi evangélikus líceum könyvtárában (Katalógus)* - *Catalogus manuscritorum Matthiae Bél, quae in bibliotheca Lycei Evangelici Posoniensis asservantur*. Összeállította Tóth Gergely. Budapest, OSZK - Gondolat Kiadó, 2006. XXX, 159 I. (Nemzeti Téka). *Magyar Könyvszemle*, 2006. 4. sz. 516-518. I.
- Tóth Gergely: *Bél Mátyás pozsonyi tanítványai. A pozsonyi evangélikus líceum anyakönyvének vonatkozó részei Bél és utódai megjegyzéseivel*. *Lymbus*, 2007. 179. I.
- Tóth Gergely: *Bél Mátyás Notitiájának kritikai kiadása*. *Fons*, 2008. 4. sz. 425-443. I.
- Szecskó Károly: *Háromszázhuszonöt esztendeje született Bél Mátyás*. *Honismeret*, 2009. 2. sz. 3-5. I.
- Csorba Csaba: *Bél Mátyás emlékezete*. *Honismeret*, 2009. 5. sz. 45-56. I.

- Tóth Gergely: *"Theatrum nobilitatis Hungaricae"* : Bél Mátyás családtörténeti kutatásai. *Fons*, 2010. 3. sz. 321-337. l.

<http://t3.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcT00AuQS7fMBKHhZ2JjnmDI5xoNeRm3tYYDHL67c0vkjebESRdD5g>

<http://files.knizna-kultura.webnode.sk/200000095-7b4a27c443/image178.jpg>